

Цветанка ОРГАНЦИЕВА

РУСКИТЕ СЛОВЕНОФИЛИ И ФОЛКЛОРОТ

Годините коишто следеа по настаните предизвикани со револуционерниот бунт на декабристите во третата деценија на XIX век, ги покажаа максималните можности на апсолутистичката царска реакција во сите области на духовниот живот на Русија. Прогресивните стремежи се заменуваат со идеалот на конзервативните дворјански слоеви да се запази патријархалната заостанатост на Русија, наспроти развитокот на историјскиот процес. Само на тој начин и можело да потрае монополното владеење над земјите и крепосните селани и сè уште да се држат старите изживевани феудални односи. Наоѓајќи се на стража на интересите на спахиската класа, царизмот своите задачи ги решавал на два начина: со спроведување на делумни мали реформи, од една страна, и со јакнење на теророт, политичките репресалии и идеолошко настапување против прогресивната идеологија — од друга страна.¹

Книжевните струења во овие години на политички притисок врз слободното општествено мислење наоѓаат израз во две списанија коишто истапуваат од разни класни позиции: „Московский вестник“ (1827—1830 г.) и „Московский телеграф“ (1825—1934 год.).

„Московский вестник“ ги изразува погледите на дворјанската интелигенција која се оддалечила од декабризмот и почнала да проповеда идеи на лично усовршување, мирно изградување на културата и религиозно преобразување на животот („любомудры“). Редакторите обрнуваат внимание и на фолклорот, го истакнуваат неговото општествено-политичко и книжевно значење, печатат прогласи за негово собирање и објавуваат фолклорни текстови. Меѓутоа, нивната работа не оставила видни траги во фолклористиката. Се издвојува дејноста на Петар Ки-

¹ И. А. Федоров. *Революционное движение в России во второй четверти XIX века* (революционные организации и кружки). Изд. соц. эконом. литературы М., 1958, стр. 20—21.

² М. К. Азадовский. *История русской фольклористики*, УЧПЕДГИЗ, Мин. просв. РСФСР, Москва, 1958, стр. 230—231.

реевски, која ќе прерасне во систематска обемна собирачка активна во подрачјето на народното поетско творештво, но по разидувањето со овој круг. Сепак општотеоретските концепции на „Љубомудрите“ во однос на фолклорот ќе останат во него и ќе го определат изградувањето на неговите словенофилски ставови.

Списанието „Московский телеграф“ бил орган на буржоаската опозиција којашто во 30-те години истапувала против хегемонијата на дворјанските земјопоседници и доминацијата на дворјанската култура. Ова списание го издавал книжевникот и историчар Николај Алексеевич Полевој, кој, како и „Љубомудрите“, сметал дека на Русија ѝ е судено да внесе во Европа „особена стихија на духот“, но оспорувал дека таа мисија ќе ја остварат луѓе од аристократските кругови и притоа ја истакнувал улогата на народот. Историјата на рускиот народ не можела да се проучи преку писмените споменици, ами преку фолклорот.³ Меѓутоа, Полевој, на прво место, го ценел историското значење на народното поетско творештво и бил противник на внесувањето фолклорен материјал во современата литература. Тој во тоа гледал бекство од современоста и од проблемите на своето време.

Значењето на фолклорот — како извор за развитокот на книжевниот јазик и литература — особено го истакнуваат словенофилите од 30-те години, во планот на нивните политички концепции за оживување на уставите на средниот век и целосно на феудално-христијанската култура и патријархалното семејство. Затоа на словенофилите им е така својствена идеализацијата на старината. Фолклорот ги привлекувал како архаика, а не со својата жива врска со современоста, како што е тоа, на пример, карактеристично за Александар Сергеевич Пушкин.

Кога Петар Василевич Киреевски, во почетокот на 30-те години, ја зел задачата да го преиздаде целиот народно-поетски материјал, дотогаш познат од печатот, пристапил со голем ентузијазам и кон еден многу широк собирачки зафат во областа на народното поетско творештво. Кон својот собирачки центар тој успеал да привлече голем број истакнати современици. И нему ќе му ги испраќаат собраните од народот умотворби (главно песни) многумина истакнати интелектуалци: поети, писатели и научници. Самиот П. В. Киреевски запишувал најмногу песни од околината на Москва и во Малоархангелскиот округ на Орловската губернија.

Од својата огромна збирка, којашто во 40-ите години на минатиот век содржела неколку илјади броеви, П. Киреевски

³ „Московский телеграф“, 1832, ч. XVI, стр. 117.

успеал да објави само неколку текстови, билини и историски песни и зборник религиозни стихови („духовные стихи“).

Киреевски имал намера да подготви репрезентативно научно издание и затоа не правел јазични и стилски корекции на текстовите, како што си дозволувале фолклористите — романтичари. Меѓутоа, во стремежот да ја даде најстарата можна варијанта на една песна, тој слободно комбинирал елементи на разни песни. Киреевски сметал дека старината е најголемата вредност на песните. Подоцнежните елементи за него се знаци за нивното распаѓање. Со вакво разбирање на суштината на народните умотворби и на нивното значење, Киреевски го подготви изданието на зборникот религиозни песни⁴, како и неколкуте текстови на други епски песни по разни списанија и алманаси (пет во алманахот „Денница“, 1834 год.; две билини и две песни му објавил „Московский сборник“, 1852 год. и три билини и девет песни „Русская беседа“, 1856 год., кн. I).

Кон билините што ги објавил во „Московский сборник“ Киреевски напишал и една подолга забелешка, врз чија основа можеме поопределено да ги согледаме неговите размислувања за генезата на руските билини, коишто тој ги наречува „историски песни“. Според него, тие се однесуваат главно на „удельный период“, т.е. на времето на Владимир Свјатославич, покрстителот на Русија. Имало песни и за Иван Грозни, и за царот Михаил Федорович, Алексеј Михаилович и за царот Петар I. Но: „... царствование Петрово можно назвать и границей настоящих народных исторических песен, которые после Петра, продолжали возникать только среди Волжского и Донского казачества.“⁵ Подоцнежните песни (за војните на Катерина II, за војната од 1812 год. и др.): „... разительно отличаются от всех настоящих народных песен: они лишены всякого поэтического достоинства и заслуживают внимания только как любопытные памятники времени“. Првите полумитски времиња, според Киреевски, се зачувале во народните песни посвежо, отколку подоцнежните. Тој укажува дека и песни за настани коишто длабоко ја потресле Русија во времињата на Татарите и Самозванците, малку се сочувале. Една од причините е дека народот, како и човекот: „... во счастливые эпохи внутренней тишины — но тишины, разумеется основанной не на усыплении, а на зиждительной сосредоточенности его духовных стремле-

⁴ *Русские песни собранные Петром Киреевским. Ч. I. — Русские народные стихи.* — Чтения Императорского общества истории и древностей российских при Московском университете. Москва, 1848, № 9.

⁵ Наведувам по: *Песни собранные П. В. Киреевским.* изд. Общ. любит. росс. слов. Москва, 1860. I. Песни былевые. Время Владимирово (Вступление к былевым песням П. В. Киреевского — напечатано им в Московском сборнике 1852 г., т. I. по случаю издания двух былевых песен (между прочим об Илье Муромце), которые покойный собиратель называл обыкновенно историческим. Стр. IV—VI).

ний — биваат достапнее для впечатлений глубоких и прочных, нежели в эпохи бурных торжеств, или ожесточенной борьбы.“

Киреевски во оваа белешка го изнесува и своето мислење за причините поради кои мал број песни дошле до нас. Тие се во оддалечувањето од народната култура на тој слој од народот, кој се наоѓал на чело на историското движење во Русија „и потому естествено был ближайшим хранителем изустного исторического предания“.

И во овој краток коментар, во вид на забелешка кон објавените епски текстови, П. В. Киреевски ги изнесе основните принципи на словенофилите во однос на времето на настанувањето и развитокот на народното поетско творештво, особено епско кај Русите. Слични мисли тој изнел и во предговорот кон збирката со религиозни песни.

Во триесеттите години словенофилството уште не било оформено во особена идејна струја, но веќе постоел одреден круг на идеи од кои подоцна ќе се изгради основата и суштината на словенофилството.⁶

П. В. Киреевски со фолклорниот материјал сакал, пред сè, да ги документира своите словенофилски концепции за посебниот пат на развитокот на Русија, совршено различен од „гнилиот“ Запад. Затоа тој, и во оваа забелешка, укажува дека и песната исчезнува со пореметувањето на древните идеални патријархални односи меѓу власта и народот во Русија. Киреевски бил противник на апсолутизмот и на секаква форма на угнетување. Меѓутоа, наместо прогресивни идеали тој на постојниот поредок го спротивставувал минатото. Иако улогата на народот во создавањето на фолклорните творби не е јасно одредена и при претпоставката дека основниот фонд на старите епски песни е создаден во „идеалните“ општествени односи на ранофеудалната држава, самото укажување од словенофилите на значајната улога на народот во рускиот историски процес, во условите на опаѓање на општественото движење во 30-те години има позитивно значење.

Записите на песни од кругот на П. В. Киреевски, заедно со сите дотогашни изданија на руски народни епски песни, почнало да ги издава во 1860 год. „Общество любителей российской словесности“ во 10 тома под наслов: *Песни собраны од П. В. Киреевски*. Изданието било завршено 1874 год. Зборникот бил редактиран од професорот П. Бессонов, кој го оптеретил со многубројни забелешки во вид на одделни расправи. Малку корисните и неопходни обавестувања потонале во морето на фанта-

⁶ Русское народное поэтическое творчество. Пособие для вузов. Под общей ред. П. Г. Богатырева. Издание второе, дополненное и исправленное. Москва. Учпедгиз. Мин. просв. РСФСР, 1856, стр. 78.

⁷ В.: г. 5.

тични и ненаучни толкувања на одделни сижеа и на непотребни сентенции од етички и политички карактер. Меѓутоа, текстовите биле публикувани точно.

Словенофилски становишта се чувствуваат во триесеттите години делумно и во книгите за народната поезија коишто ги објавија Јуриј Венелин и Јосип Бодјански.⁸ Во нивните книги се одразени повеќе погледите на раните германски романтичари и особено на чешките фолклористи, поклоници на идејата за сесловенска заемност. Венелин сакал врз примери на народното поетско творештво да го раскрие националниот карактер на словенските народи. Притоа настојувал да го дополни и Хердера. Тој прв кај Русите јасно ги истакнувал народните извори на усното народно творештво, иако притоа се држел до романтичкиот принцип за колективно творештво. И тој како словенофилите многу пишуваал за приврзаноста на словенските народи кон старината, страста кон преданијата, за нивното „историољубие“. Меѓутоа, наспроти на словенофилите, тој согледувал друга страна од карактерот на Словените, со што и го објаснувал нивното почитување на преданијата: „...эта страсть народа есть его эпическое, героическое чувство; эта страсть есть гений, мать Илиады, Одиссеи. Есть народы, для которых недоступно это чувство эпопеи; это народы женственные или падающие духом.“⁹ Јуначкиот карактер на епоките песни кај Јужните Словени произлегува, изнесува мислење Венелин, од нивната народност, и не се работи за грчко влијание: „Общность эта в том, что гомеризм или героизм Греков происходил от тех же самых причин от которых и гомеризм славян.“¹⁰

Оваа црта од националниот руски карактер, одразена особено во епските песни, имено ја истакнувал во своите статии за фолклорот и во полемиките со словенофилите големиот руски критичар Висарион Белински.

Меѓутоа, истакнувајќи ја улогата на народот — како творец на фолклорот — Венелин, како и другите словенофили, го истакнувал идеалното единство на руското феудално општество во кое благородниците се јавуваат како негови најубави најблагородни претставници. Имено, затоа тие и биле предмет на опевање во древните епски песни — билините. Тој пишуваал: „Народ обикновенно любит воспевать лучшие члены общества, ибо нас трогает только то, что красивее, что изящнее, что благороднее... эти идеалы народ находит в высшем кругу общества; обикновенно всего любит он воспевать царевичей, королевичей, царевичей и богатырей славного происхождения.“

⁸ Юрий Венелин. *Об источниках народной поэзии вообще и южнорусско й в особенности*. Москва, 1834 и *О характере народных песен у славян задунайских*. Москва, 1835; Иосип Бодянский. *О народной поэзии славянских племен*. М., 1837.

⁹ Юрий Венелин, *О характере народных песен*. . . , стр. 34,

¹⁰ Исто, стр. 82.

Венелин се восхитувал и од јужнословенските јуначки песни за Крали Марко: „Дејания его составляют неразрывную, огромную героическую эпопею: это Одиссея задунайских славян.“¹¹

Венелин укажува и на една песна запишана од некој барон де Тот, кој управувал со инженерски работи на Дарданелите. Работниците биле сами Македонци. Една недела баронот чул како во крчмата пеат песни за победите на Александар Македонски. Овој податок, несомнено, произлегува од хипотезата за автохтоноста на Словените на Балканскиот Полуостров.

Идеите на Венелин имале извесно влијание и на Ј. Бодјански, што се гледа од неговата книга за *народната поезија на словенските племиња*.¹² Оваа книга всушност претставува својвидна компилација на мислења од западните романтичари и на руските словенофили, со извесна доза на званичниот патриотизам, за народната поезија.

Повторувајќи ја на свој начин Хегеловата мисла за идејата: „... какую предопределенно ему (народу) вечным Промыслом осуществить своею жизнью“, и која му дава на народот особена физиономија и се манифестира во разни страни од неговата духовна дејност, но најмногу во литературата, којашто — според тоа — мора да биде народна, Бодјански заклучува дека секој народ има само нему својствена поезија. Словенскиот народ (мисли на сите Словени. — Ц. О.) бил „самый песенный, самый поэтический народ в Европе.“ Словените биле како земјоделци од „искони“ мирољубиви, но не отстапувале на другите народи ниту во храброст ниту во љубов кон самобитноста и слободата. Народните песни опеваат само настани од историјата на својот народ. Секоја народна поезија има свои карактеристики. Одлика на руската народна поезија е: „... глубокая унылость, величайшее забвение, покорность своей судьбе, какое-то раздолье и плавная протяжность. „Причините за таквиот карактер на руските песни Бодјански ги бара надвор од општеството. Причина бил: „... хладный угрюмый Север“, „бедность природы“ и др. и особено: „... привязанность северного Руса к отделению себя от всего существующего, к какой-то забывчивости, так молвить, к отвлечению от мира действительного...“, т.е. наводно вродената на Русинот наклоност кон христијанско религиозно смирение, според словенофилските теории. На Русинот не му бил својствен отпорот, зашто тој се водел од заветот: „Будь по старому, как поставлено!“¹³ Во таквиот начин на живот, според мислењето на Бодјански, е и изворот на богатството на руските битови песни.

¹¹ Исто, стр. 79.

¹² Йосип Бодјански. *О народной поэзии славянских племен.*

¹³ Исто, стр. 117—118.

Бодјански смета дека рускиот народ нема многу историски песни зашто: „... он не любит, подобно многим прочим, хвастаться своими подвигами, менее суетен и тщеславен.“ Тој укажува и на зборникот епски песни од Кирша Данилов и за песните во тој зборник пишува: „В некоторых из этих песен исторические события перемешаны с чистыми вымыслами (о Владимире и нескольких его богатырах), другие же просто исторического содержания с небольшими украшениями и выдумками“. Бодјански како и другите словенофили барал во епските песни пред сè одраз на конкретни историски настани во вид на поетско предание. Народот ги чувал тие преданија и ги облекувал во едноставната убавина на народната поетска реч: „В них, большею частью, голый, но естественный, прелестный своей безыскусственностью рассказ, кое-где с незатейливою живописью, простыми, обильными повторениями, описаниями, частым употреблением одних и тех же любимых выражений, оборотов и слов, с многосоюзными, и т. п.“

Овие размислувања на Бодјански се базираат врз епскиот материјал што го содржел зборникот на Кирша Данилов (I изд. 1904 год., II — 1918 год.). Се забележува, притоа дека Бодјански не може со сигурност да оцени до колкава мерка се тие песни народни и до колку се дело на К. Данилов „скитавшимся по Сибири и распевавшим старинные исторические песни...“

Народните песни сè уште, и во третата деценија на минатиот век, ретко продираше во печатот. Во 40-те години фолклорен материјал почнал почесто да објавува и органот на десните словенофили — списанието „Москвитянин“. Редакторите на ова списание имаат заслуга и во пропагирањето и организирањето на работата за собирање на фолклорни творби, преку кои најдобро се дочарувале посебните одлики на „рускиот дух“, односно, карактеристиките на руската народност. Народните поетски творби биле плод на патријархалниот живот кој исчезнувал затоа требало да се запишуваат и на тој начин да се вратат на рускиот народ, а со тоа ќе оживеат и заветите „доброг, старог времени“.

Во 40-ите години се појавуваат статиите за фолклорот на Висарион Белински, во кои се пристапува кон материјата во друга светлина и се истакнуваат спротивни заклучоци. Најмногу статии за фолклорот напишал Белински во 1841 година, кога објавил четири рецензии на збирки од К. Данилов, М. Суханов, И. Сахаров и О. Студитски во списанието „Отечественные записки“ (№ 9, 10, 11, 12), како и други статии, меѓу кои е и многуцитираната превосходна теоретско-критичка статија „Разделение поэзии на роды и виды“. Белински истапува против класното толкување на фолклорот како орудие на крепосното право, деспотизмот и заостанатоста. Поклоник на разумот и прогресот, Белински, од позициите на демократ-просветител, пи-

шува против идеализацијата на средновековната патријархалност, мистиката и суеверијата. Тој сосема определено ги разликува поимите „народност“ и „простонародност“. Продолжувајќи ја традицијата на декабристите и Пушкин тој бара во фолклорот елементи на протест, коишто уверуваат во готовноста на народот да се бори за високите задачи за народното и човечкото ослободување.

На словенофилите Белински им спротивставува нови револуционерно-демократски позиции: „Как и у славянофилов, у нас есть свой идеал нравов, во имя которого мы желали бы их исправления; но наш идеал не в прошедшем, а в будущем, на основании настоящего. Вперед идти можно, назад — нельзя, и что бы ни привлекало нас в прошедшем, оно прошло безвозвратно.“¹⁴

Против оживувањето на средновековните погледи и мистика од страна на словенофилите пишувал во ред статии од 40-ите години и Александар Иванович Херцен. Тој истакнувал дека на полниот развиток на руската народна песна, имено, најмногу му пречеле тешките услови на животот и работа на рускиот селанец во феудално-кметовскиот поредок.

Крајностите на словенофилските постапки ќе дојдат особено до израз во педесеттите и шеесеттите години, во периодот на разгорена борба со револуционерно-демократските претставници на руската општествена мисла.

Прв обид на подетално изучување на билините од словенофилско становиште му припаѓа на професорот по литература на Московскиот филолошки факултет С. Шевирев, еден од уредниците на списанието „Московитянин“. Тој веќе во првото издание, и особено во второто, на својата книга *Историја на руската литература*¹⁵ се обидува да ги објасни билините со симболичен метод. Руските билини настанале во X век, во времето на Владимир I. Руските богатири собрани околу Владимира, претставувале три епохи од руската историја: епохата на Владимир, татарската епоха и епохата на „самозванците“. Рускиот народ во богатириите ја олицетворил победата над паганството и Татарите. Олицетворение на паганството, со негови остатоци, биле Идолишче и Соловеј-разбојникот. Во некои билини од таа група се наоѓале и реликти од индиските преданија, според Шевирев. Татарскиот период бил оличен во ликот на Змеј Горинич или Тугарин Змеевич.

За Илја Муромец пишува дека е негова основна црта — „служение миру“. Според тоа, во руските билини се евидентни две сили: едната е темна, полупаганска, а другата е светла, чисто

¹⁴ *Полное собрание сочинений Белинского* под редакцией С. А. Венгерова, т. X., стр. 122.

¹⁵ С. Шевирев, *История русской словесности*. Москва, I изд. — 1846, II изд. — 1859.

духовна. Оваа друга — светла сила ги утврдила своите основи во верата. Основите на народниот руски поглед на светот Шевирев ги наоѓал во христијанството, кое во билините ја олицетворило светлата, чиста, религиозно-духовна страна на рускиот живот во моќните и непобедливи богатири.

Во словенофилскиот орган „Русская беседа“ се појавила и една статија за билините од Константин Сергеевич Аксаков под наслов: *За древните верувања, преданија, обичаи и за богатирскиот циклус на рускиот народ. Богатирите од времето на великиот кнез Владимир според руските песни*, напишана во 1852 г.¹⁶

К. Аксаков обрнува внимание на личноста на Владимир во билините, со која била сврзана мислата: „...о все собирающем вокруг себя и во все стороны простирающемся жизненном начале, о том истинном начале жизни, которое даруется православною христианскою Верою.“¹⁷

Билините, коишто Аксаков ги наречува „богатырские песни“, настанале ако не при самиот Владимир, тоа наскоро по него. Тие биле постари од новгородските песни и од историските од епохата на царот Иван Грозни. Тие ја сочувале својата старина, макар што се здобиле, во мала мерка, и со понови елементи. Така и поновите историски непријатели — Татарите — ги смениле во песните Печенезите, Козарите и сл. Билините, според Аксаков, и покрај извесни анахронизми, „удивляют своею историческою верностию, показывающею также древнюю их подлинность.“ Сите билини, смета тој, чинат скоро една целина, и се врзани „жизнию, единством жизни“, а ги обединил „образ русской общины.“¹⁸

Аристократски разбирања какви што биле створени на Запад со рицарството, немало во стара Русија, — тврдел Аксаков. Затоа во билините седат еден до друг: Ставр, богат бојарин, и Аљоша, син на поп, и Иван, син на трговец, и Илја Муромец — селанец.¹⁹

Богатирската сила, истакнува Аксаков, се јавува на христијанска основа. Пировите на Владимир имаат општоруско значење: „Видим здесь собранную в единое целое христианскою верою, около Великого князя Владимира, просветителя земли русской.“²⁰

Појавата на ликовите на жени-богатирки во билините е доказ, според мислењето на К. Аксаков, на рамноправноста на словенската жена со мажот.

¹⁶ К. С. Аксаков. *О древних верованиях, преданиях, обычаях и о боатырском цикле русской народо.* — *Боатыри времен великого князя Владимира по русским песням.* Москва, „Русская беседа“, 1956, Т. IV. Статијата е препечатана во: *Полное собрание сочинений Константина Аксакова.* Том I. Изд. под ред. И. С. Аксакова. Москва, 1859. Со ова издание се служиме.

¹⁷ Исто, стр. 316.

¹⁸ Исто, стр. 319.

¹⁹ Исто, стр. 320.

²⁰ Исто, стр. 321.

Богатирите доброволно му служат на Владимира. Тие ги почитуваат своите родители.

К. Аксаков дава и сентенца од своите основни поставки: „И так, сила богатырская является у нас, осененная чувством православия и чувством семьи: без чего не может быть истинной силы.“²¹

Аксаков најмногу се запира на ликот на Илја Муромец. „Сила и кротость, — пишува тој, — внешние битвы, вследствие случайных обстоятельств и мир внутренний, вследствие высокого православного строя его души, непобедимость богатыря и смирение Христианина, одним словом, соединение силы телесной и силы духовной — таков наш русский богатырь Илья Муромец.“²² Ликот на Илја Муромец Аксаков го објаснува според словенофилските концепции за морално-битовите основи на рускиот живот.

Аксаков напиша и една белешка за значењето на Илја Муромец, во која обрнува внимание на таканаречените „старшие богатыри“, во ликовите на коишто оставиле печат поранешните епохи: „... эпохи титанической или космической, где сила, получая очертание человеческого образа, еще остается силою мировою, где являются богатыри-стихии.“ Во ова искажување на Аксаков се чувствува влијание на митолозите, коишто генезата на руската епика ја бараат во периодите што му претходат на христијанството и формирањето на класното општество и државност, односно, во периодите на митоворење. Меѓутоа, Аксаков подвлекувал, во духот на словенофилските концепции, дека јунаците на таа епика претставуваат олицетворувања на природните стихии, и затоа се со огромна физичка сила, но често бесцелна. Со епохата на Владимир, покрстителот на Русија, започнало создавањето на вистинските епски песни со ликови-карактери, кои делуваат со определена цел.

Се разбира дека Аксаков, како и другите словенофили смета дека основниот поттик за такво епско креирање го даваат не новите околности создадени со формирањето на државата, ами со институцијата христијанска црква. Тој го сврзува христијанството со поимот за руската народност. Имено, старите епски песни ги смета за поетски реализации на народните идејни симболи, какви што всушност ги обликувале општествено-моралните теории на словенофилите. Таквите негови ставови доаѓаат особено до израз во работата за разликата меѓу приказните и руските песни.²³ Аксаков смета дека помеѓу приказните и епските песни постои битна разлика: „... содержание эпических

²¹ Исто, стр. 322.

²² Исто, стр. 366.

²³ *Русские песни собранные Петром Киреевским. Часть I.* — „Заметка о значении Ильи Муромца“, стр. 389—391.

песен народа — всегда лица или события его народной жизни. Песни — всегда народны. Сказка же, напротив уходит в чужие края, и, как вымысел, носится, где угодно.²⁴

За живи споменици на старината ги сметал билините и словенофилот Алексеј Степанович Хомјаков. Такви мисли тој изнел уште 1852 г., печатејќи го предговорот кон руските песни, објавени од П. Киреевски во „Московский сборник“.²⁵ Тој пишува: „Самые юридические учреждения старины нашей сохранились еще во многих местах в силе и свежести, и живут в преданиях народных.“²⁶

И за Хомјаков е богатиrot Илја Муромец: „Сила непобедимая, всегда покорная разуму и долгу, сила благодетельная, полная веры в помощь божию, чуждая страстей и — неразрывными узами связанная с тою землею, из которой возникла. Да и не её ли, не эту ли землю русскую олицетворила в нем бессознательно вдохновение народных певцов?“

Билините, според Хомјаков имаат голема старина: „Ни разу нет упоминания об Татарах, но за то ясна память о Козарах, и богатырь из земли Козарской, названной справедливо землею Жидовскою, является соперником русских богатырей; это признак древности неоспоримой.“²⁷

Хомјаков исто како и П. Киреевски и К. Аксаков смета дека нема песни за татарското иго, ами само песни, што зборуваат „про набег“.²⁸

Билините имаат голема старина и во најпопуларните руски богатири е олицетворена руската земја (односно народот), во којашто, според неговото мислење: „... русский дух утвердил навсегда русскую общину, лучшую форму общежительности ... он выработал в народе все его нравственные силы, веру в святую истину, терпение несокрушимое и полное смирение.“²⁹ И овдека Хомјаков ја повторува основната поставка на словенофилите преку која се идентификуваат руските богатири со поимот руска земја (односно рускиот народ), во којашто „рускиот дух“ утврди најидеални форми на општествена заедница и кој во народот всади христијанско трпение и смиреност, наводно и својствени на неговото битие. Руските богатири се на тој начин, според ова толкување, христијански рицари.

²⁴ К. С. Аксаков. *О различии между сказками и песнями русским* (По поводу одной статьи). — Московские ведомости, 1852, бр. 153. Препеч. во *Полное собрание сочинений Константина Аксакова*, стр. 379—388. Цитат од стр. 381.

²⁵ *Полное собрание сочинений Алексея Степановича Хомякова*. Том I. Изданный под ред. И. С. Аксакова. Москва, 1861, стр. 483—489. — „Предисловие к русским песням“.

²⁶ Исто, стр. 483.

²⁷ Исто, стр. 488.

²⁸ Исто, стр. 227.

²⁹ Исто, стр. 515.

Морално-символичниот метод во толкувањето на руските билини со сите крајности ќе го развие особено словенофилот Петар Бессонов.

Во зборниците со народни песни собрани од П. Киреевски и П. Рибников, редакцијата на коишто му била поверена на Бессонов, се сретнуваат и опширни коментари („Приложения“). Во нив Бессонов ги искажува своите толкувања и објасненија на руската епика, на народните погледи и сфаќања, на митологијата и сл.

Во центарот на вниманието е исто така Илја Муромец „как представител начала нового мира“, т.е. на христијанството, за разлика од постарите богатири („старшие богатыри“) коишто носеле: „... отпечаток стихийного брожения и кочевого, но уже вымиравших среди условий новой жизни.“³⁰ Илја се бори со баба Латигорка, преку кој лик е претставено начелото на стариот словенски нехристијански живот „алатирски“.³¹ И едното и другото начело тој го наоѓа во богатирот Потик, во кого гледа борба на паганските начела со христијанството. Ликот на богатирот Чурило се развил од божанството Чур, кое во себе сочувало и некои црти од својата демонска природа. Во врска со Чурило Бессонов го доведува рускиот еп со грчката митологија: „Чурило служит Владимиру, он везде в должности служебной, как Гермес служитель богов Олимпа и особенно Зевса. Можно сказать, что Киев во времена Владимира, со своими богатырями, был для положительной истории совершенно тем же, что Олим с богами для мифологии. Не в мифологии, где сказали мы, у славян не было Олимпа, а только среди истории, с помощью народного творчества, создался русский Олимп, повторявший в образах богатырей, вокруг Владимира, в Киеве, среди действительной жизни, то что некогда творилось в богах, вокруг Зевса.“ Тоа бил момент, кога сите стари словенски традиции добиле нов руски карактер: „... земский, мирской, общинный, земско-дружинный, и короче исторический“.³²

Во смртта на Свјатогор, и тоа во епизодата со торбата, Бессонов, исто така, ја гледа историјата на умирање на старината. „Сумка“ — тоа е, според мислењето на Бессонов, слика на руската земја.³³

Создавањето на билините, според Бессонов, свршило со настапувањето на татарската епоха. Потоа се создавале епски песни од друг тип.³⁴

³⁰ Русские песни собранные Петром Киреевским, т. IV, стр. XXXIV.

³¹ Исто, стр. VIII.

³² Исто, стр. LXXXVII.

³³ Исто, стр. CX.

³⁴ Исто, стр. CXLVIII, CL.

Уште во 1862 г. А. А. Котљаревски го критикува Бессонова во статијата *Старина и народност за 1861 г.*³⁵ По повод на неговите симболички и алегорички толкувања Котљаревски пишува дека таквиот метод на работа би можел да се прошири без граници, зашто е „можно везде и во всем видеть не только земшину, но и что угодно...“ Запирајќи се на некои примери од такво произволно толкување, Котљаревски изведува заклучок: „В основании исследований г. Бессонова лежит совершенно справедливая мысль, што известному периоду народной жизни соответствуют и определенные поэтические образы; но в применениях этой мысли он крайне неточен и допускает произволь почти невообразимый.“³⁶

А. Н. Пыпин во својата *Историја на руската етнографија*³⁷ пишува дека толкувањата на Бессонов на стариот руски еп „представляют нечто крайне странное и совсем не принадлежит науке...“

На своевиден начин, во своите трудови за епиката, ги истакнува словенофилските идеи професорот Орест Милер приврзаник на „митолошката школа“. За да ја истакне големата старина на руската епика, која, наводно, има постари корени и од германската, притоа произволно е сочувана во традицијата на самиот руски народ, Орест Милер пишува дека Словените и Литовците подоцна ја напуштиле Азија од другите Аријци. Руската епика, според тоа, била во блиско сродство со „Царствената книга“ на Иран, па и со индиската епика како староариска.³⁸ За да го докаже тоа, Милер прави широки компарации со еповите на индоевропските народи; особено во обемната книга за Илја Муромец и богатырството киевско.³⁹ Со оваа книга Милер полемизира и со приврзаниците на „историската школа“ кои корените на руската епика ги бараат исклучиво во епохата на формирањето на руската држава, но особено се спротивставува на гледиштето на Владимир В. Стасов, кој смета дека руската епика потекнува од Исток, притоа на руските билини им оспорува каква-годе оригиналност. Орест Милер не ја откажува сличноста на руските билини со источните, но укажува дека е изворот на сличноста во тоа, што будиската редакција е постара и поблиска до ариските „првообрази“. Истакнувајќи ја големата старина на руската епика Милер се стреми да ја докаже нејзината самобитна појава.

³⁵ *Сочинения А. А. Котляревскою*. Том I. СПб, 1889. — „Старина и народность за 1861 год.“, стр. 564.

³⁶ Исто.

³⁷ А. Н. Пыпин. *История русской этнографии*. Т. I., стр. 222.

³⁸ Ор. Ф. Миллер. *Илья Муромец и богатырство киевское*. СПб, 1869. „Введение: произведения народного эпоса, как предмет науки. Значение сравнительного прием“, стр. XVI.

³⁹ Исто.

Одделни статии за народното поетско творештво, а особено за епското од Орест Ф. Милер, се појавиле во почетокот на шесеттите години на минатиот век.⁴⁰ Меѓутоа, своите разбирања на суштината на народната руска епика и на нејзиното значење, како и обид за систематско толкување на нејзината содржина и психолошка анализа на богатириите, Милер дава во работата: *Обид за историски осврт врз руската литература*, со хрестоматија, уредена по епохи.⁴¹

За народната поезија пишува Милер во Уводот („Введение“), во кој ја истакнува романтичката поставка за колективното создавање на народната поезија во првобитните времиња, кога чувствата и мислите на народот се сливаат во: „... одни и те же общие и в продолжение целых веков неизменные тоны“, т.е. во време кога одделни личности скоро: „... не выдаются вперед из общего уровня.“⁴²

Уште во оваа работа, пишувана во средината на шесеттите години, кога тој како словенофил стои на поумерени позиции, се застапува за словенофилската хипотеза за неизменливоста на древната епика во текот на многу векови.

Милер во оваа работа пишува особено за значењето на старата словенска селска задруга („община“), која, наводно „издавна“, ги подготвила Словените кон христијанството. И кај богатириот-орач Микула Седјанинович и кај Илја Муромец: „... скрывается один и тот же первоначально-физический, позже нравственно-бытовой, земледельческий бог громовник, соответственный индийскому Индре и германскому Торю“.⁴³ Паганскиот бог громовник христијанската митологија го заменила со Илија пророкот. Името на богатириот Илја Муромец во руската епска традиција било земено од него. Од оваа претпоставка Милер изведува заклучок: „Первенствующее же значение того-бога покровителя земледелия, полнейшим образом сохранилось в первенстве передо всеми богатырями — Ильи Муромца — крестьянского сына“.⁴⁴

И во бојот на Илја Муромец со синот, мотив во којшто се крие претставата дека богот громовник сам ги создава и ги уништува облаците, се одразил војничкиот словенски бог, кој имал само одбранбен карактер, резонира Милер. Затоа Илја

⁴⁰ Во списанието „Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen“, 1863 (за бојот на Илја Муромец со синот): Русский народный эпос перед судом г. Соловьева. — Библиотека для чтения, 1864, кн. 3 и др.

⁴¹ *Опыт исторической обозрения русской словесности, с хрестоматиею, расположенную по эпохам Ореста Миллера*. Часть I. Выпуск I От древнейших времен до татарщины. Издание второе, переработанное и дополненное тремя новыми главами. СПб., 1865 I Устная словесность: IV. Остатки бытового эпоса. Былины, стр. 196—240.

⁴² Исто, стр. 17. — „Введение“.

⁴³ Исто, стр. 214.

⁴⁴ И тс.

Муромец „способный смягчистя“, и се измирува со синот кога дознава кој е, наспроти германските песни, каде Хилдебранд, и знаејќи дека е пред него неговиот син, ја продолжува со него борбата, така што чувството на војничка чест кај него е посилено од родителското чувство.⁴⁵

Руските богатири биле носители на позитивни човечки црти: „... возникающие из общинности и не мыслимые вне ее.“⁴⁶

Орест Милер особено укажува на, според неговото мислење, неподвижната и неподатлива природа на народната руска епика, која се однесува на деталите, во состојба е да ги следи историските измени, но, што се однесува до основното настроение и карактерот, примени од неа „со времен незапамятных“, остануваат неизменети во текот на долги векови.

Во споменатата книга за Илја Муромец и богатирството киевско, која излегла при крајот на шестата деценија на минатиот век, Орест Милер особено ги развива своите словенофилски хипотези за големата старина на билините. Руските билини, смета тој, сè уште се наоѓаат на богатирски степен, којшто одамна е завршен за германските народи. Затоа богатирските билини можат да се споредуваат со средновековните германски „Heldensage“.⁴⁷

Во врска со тврдењето на Л. Н. Мајков⁴⁸ (приврзаник на историскиот метод во изучувањето на руската епика), дека епските песни се пееле за кнежевската војничка дружина и дека тие опевале „приключения богатырей дружинников“, а не на кнезовите, Милер се сложува со него во мислењето за карактерот на првите периоди на руската ранофеудална држава, кога односите на народот кон кнезот биле совршено едноставни. Меѓутоа, кога личноста на кнезот почнала да се одвојува и да се окружува главно со благородници, така што кнежевската власт станувала груба и сурова, епиката преминала во народот и станала: „... исключительно его достоянием: только в таком случае может быть объяснено все ничтожество эпического Владимира и его бояр — ворон и вся сила превознесения крестьянского богатыря Ильи Муромца.“⁴⁹ Милер и по овој повод истакнува дека руската епика во тој поглед се разликува од западноевропскиот еп, кој се создавал и се пеел за витезите по замковите и, многу подоцна, го сочувал рицарскиот дух и преминал во народот како празна забава.⁵⁰

⁴⁵ Исто, стр. 221.

⁴⁶ Исто, стр. 235.

⁴⁷ Ор. Ф. Миллер. *Илья Муромец и боатырство киевское*, стр. XII.

⁴⁸ Л. Майков. *О былинах Владимирово цикла*. СПб, 1863.

⁴⁹ Ор. Ф. Миллер. *Илья Муромец и боатырство киевское*, стр. XXIII.

⁵⁰ Исто.

Долгото расправање за Илја Муромец во оваа книга на Орест Милер, која истовремено е и негова дисертација, се сведува главно на истакнувањето на моралното превосходство на рускиот богатир, претставник на селската општина („земској общини“) над германските епски јунаци. За да го докаже истото, тој се служи со споредувања на варијантите, и тогаш врз основа на најстарата варијанта ја „докажува“ митската основа на богатирскиот лик. Најголемо внимание Милер посветува на психичката анализа на ликовите на богатирите, најмногу на Илја Муромец, како морална величина. За доказ на големата старина го смета и стравот на богатирот во некои епски ситуации, кој често победува „талантом-участью“, односно, повеќе со вештина и ум, отколку со сила, или пак со помошта на виши сили, најчесто од христијанската митологија. Понекогаш и името или некои називи укажуваат на големата старина, како на пр. „латыр“ и сл. Старински мотиви биле и доцното и изненадно добивање на богатирската сила на необичаен начин, чудесното добивање на коњ, како и двобоите во кои противникот се пресечува „на полы“. Во старината убедувае и описите на едноставните и неусилени односи на кнезот Владимир со богатирите, почитувањето на родителите и сл.

Основна теза, којашто произлегува од целата расправа, е дека Илја Муромец: „... вполне отвечает на тот, широко понимаемый запрос нравственности, сущность которого заключается — в забвении себя для других, в охотной служилости миру-народу,⁵¹ а таквата, „нравственность“ Орест Милер ја толкува со христијански начела.⁵²

Според мислењето на Милер, врз билините највиден белег оставил периодот на формирањето на старите словенски општини кога и кнежевската власт сè уште била ограничена од колективот („вечевой уклад“).

Во рецензијата на дисертацијата на Орест Милер професорот Фјодор Буслаев,⁵³ којшто и самиот, дотогаш најмногу го применувал митолошкиот метод (без словенофилски толкувања), му замерува на Милер што тој во својот труд обрнува поголемо внимание на древниот митолошки период од развитокот на руската епика, така што премногу го оптеретил трудот со компаративен материјал, испуштајќи ја од внимание целината²⁴, до-

⁵¹ Исто, стр. 576.

⁵² Исто, стр. 806.

⁵³ *Отчет о 1-4м присуждении уваровских параг.* СПб. 1872 и ЖМНР, 1871, часть CLIV, апрель, стр. 203—239. В. и: *Бытовые слои русской эпохи. Сравнительно-критические наблюдения над словесным составом народной русской эпохи. Илья Муромец и боатырство киевское.* Проф. О. Ф. Миллера. СПб. 1870 Препечатено во неговата книга „Исторические очерки“, стр. 242—284.

⁵⁴ Ф. Буслев, *Бытовые слои русской эпохи*, стр. 260.

дека малу внимание обрнал на развојот на руската епика во подоцнежните историски периоди.⁵⁵

Буслаев смета дека Милер во овој труд бил должен внимателно да ги испита тие сили или, во крајна мера, поточно да определи кога и како муромскиот богатир од митскиот бог на бурите и облаците, станал историски идеал на рускиот селанец кој го сменил мечот за плуг поради обновата на руската земја.⁵⁶

И психолошко-моралните словенофилски толкувања на Милер уште на времето биле ставени на остра критика. За тоа пишувале Николај А. Доброљубов, руски револуционерен демократ, соработник на списанието „Современник“, што го издавал во 50-те години Николај Г. Чернишевски, прогресивен руски публицист со револуционерно-демократски убедувања и А. А. Котљаревски во списанието „Атена“.

Начинот на работата на Орест Милер многу успешно го окарактеризира литературниот историчар и публицист А. Н. Пипин: „Автор старается определить нравственный характер Ильи Муромца и других героев былин, как повидимому ни затрудительно было бы определить нравственные свойства тучи, грозы, солнца и дождя. В заключение объясняется народнобытовое значение нашего эпоса, и мифология переходит в публицистику, в том нравоучительно-символическом направлении, какое мы указывали.“⁵⁷

За неоснованоста на морализаторските трактати на словенофилите, воопшто, врз база на старата руска епика, пишува мошне аналитично Николај А. Доброљубов во бројни статии и особено продлабочено во расправата: *За степенот на учество на народноста во развитокот на руската литература*, при крајот на петтата деценија на минатиот век.⁵⁸

Додека словенофилите во христијанството гледале одлучен фактор за развитокот на руската народна поезија, Доброљубов укажува на наклоноста на народот и по примањето на христијанството, кон старата вера, што е евидентно и од многубројните сџеверија и разни предрасуди во животот на современиот селанец. Христијанската црква во Русија, за што има податоци од XI век, укажува Доброљубов, ги забранувала народните песни и игри како „ѓаволски“. За да ги истреби народните песни, црквата употребила и друго средство, имено, таа настојувала да уфрли во народот црквени преданија или дури да преработи

⁵⁵ Исто, стр. 251.

⁵⁶ Исто, стр. 251.

⁵⁷ А. Н. Пипин. История русской этнографии, кн. 1, стр. 235.

⁵⁸ Н. А. Добролюбов. *О степени участия народности в развитии русской литературы* (рецензија на книгата: „Очерк истории русской поэзии“ А. Милокова. Второе, дополненное издание. СПб, 1858 г.) — Современник, 1858, кн. II. Препечатено во книгата: Н. А. Добролюбов. *Избранные сочинения*, ОГИЗ, Гос. изд. худ. лит., М.—Л., 1947, стр. 35б.

некои народни умотворби, според своите потреби. Тоа влијание Доброљубов го смета за туѓо, византиско, кое особено дошло до израз во личноста на кнезот Владимир, во билините. Наместо храбрите воинствени енергични кнезови, за какви што раскажува Несторовиот летописец, во билините го гледаме Владимира, кој претставува сосема друг тип на владетел. Доброљубов истакнува: „... это не что иное, как византийский владыка или вообще восточный правитель, недостойный для народа, стоящий от него на недостойной высоте, счастливый избранник судьбы, не имеющий другого дела, кроме пиров и веселья. В народных песнях Владимир постоянно является пирующим.“⁵⁹

Ваквото претставување на рускиот кнез во народното епско творештво, смета Доброљубов, не е создадено од народната традиција и се должи на книшко влијание.

Доброљубов ја истакнува потребата од критички однос кон народното поетско творештво во кое се помешани елементи чисто народни со елементи случајни и страни. Тој, како и во уметничката литература, и во народната бара „правду жизни“.

На заблудите на словенофилите во однос на словенските општини од периодот на ранофеудалното општество, кога власта на кнезот, наводно, се состоела повеќе во применувањето на општественото договарање меѓу кнезот и бојарите („пировите на Владимира“) и истакнатите претставници од народот, укажувал особено Николај Г. Чернишевски, кој фолклорот го изучувал во рамките на своите многустрани интереси економски, историски и книжевни. Чернишевски укажувал дека тоа е историска појава, врзана за историскиот развој на сите народи, па и на германските („марки“). Со развојот на земјоделието и цивилизацијата таквиот начин на живот исчезнал, и тоа кај едни народи порано, кај други (како и кај некои словенски народи) подоцна.⁶⁰

Наспроти на словенофилите Чернишевски, доразвивајќи ги размислувањата за значењето на фолклорот искажани од Белински, ги истакнува оние страни на народната епска поезија во коишто се одразил здравиот народен дух, енергија, неговото достоинство и благородство и затоа настанувањето на епиката ја поврзувал за епохи во кои народот бил жив и свесен учесник на националните борбени напори. Затоа се епските песни и историски преданија, поезија на народот, создадена во условите на патријархалниот начин на живот. Чернишевски е против идеализацијата на тоа општество, кое претставува форма на примитивен степен на општествениот развој, и ги критикува словенофилските увлеченија за народните умотворби кои-

⁵⁹ Исто, стр. 356.

⁶⁰ В. рецензијата на: „Архив историко-юридических сведений относящихся до России, издаваемый Николаем Калачовым“, II книга, I половина. М., 1855. Објавена прво во „Современник“, 1855, № 9. Библиографија.

што тие ги поставувале повисоко од уметничките творби на прославлените поети.

Чернишевски народната поезија ја смета за одглас на минатото: „... вспомнить о котором приятно и прекрасно, но возвратиться к которому для нас невозможно, а еслибы и было возможно, это нисколько не было бы приятно. Но, не удовлетворяясь ею, мы не можем не сочувствовать ей всегда, не заслушиваться часто до увлечения прекрасных, свежих, энергических мотивов ее.“⁶¹

Во класното општество, кога народните маси сè повеќе ги голта физичкиот труд и кога тие престануваат да бидат живи и свесни учесници на националните потфати, народната поезија свенува и гине.

Словенофилски концепции врз основа на руските билини разработува и во седумдесеттите години познатиот историчар Михаил Погодин.⁶² Тој смета дека овие народни поетски творби претставуваат некаква средна форма меѓу древните исландски саги и сочуваните во Несторовиот летопис основи на првите руски саги, од една страна и од друга „Слово о полку Игореве“, една од последните пројави на таа литература. Такви песни се пеле на кнежевските дворови, на гозбите. Билините, според мислењето на Погодин, биле составени од народот, или од негови претставители, особени пејачи, кога богатирите делувале, предимно до воведувањето на христијанството. Билините се, според тоа, создадени во услови на идеални односи меѓу народот и кнезовите пред утврдувањето на феудалното општество и руската држава.

Словенофилските изучувања не открија такви резултати врз основа на кои би можел да се запре научниот растеж на руската фолклористика. Тие се зародија во период на општествено замирање, кога самодржавната царска власт сурово се пресметала со смелите замисли на револуционерите од редовите на прогресивното дворјанство. Словенофилите и самите, главно дворјани, со својата филозофија на пасивен отпор против самодржавието, но и против продорот на нови општествени форми и културни достигнувања, го прокламираат бегството на руското општество од современоста. Не наоѓајќи излез кон иднината дворјаните — словенофили — се свртеле кон древното минато во кое ги бараат чудесните извори на самобитниот руски бит. Од тоа време и се сочувале песни — билини како живи историски преданија за едно општество на идеални односи, општество визија.

⁶¹ Рецензија на: „Песни разных народов. Перевел Н. Берг.“ (М., 1854), објавена во „Современник“, 1854, № 11. Препечатено во: Полное собрание сочинений Н. Г. Чернышевского. Том I, Петроград, 1918, стр. 179—204. Цитат од стр. 195.

⁶² М. Погодин. *Замечание о наших былинах.* — ЖМНП, 1870 (часть СЛII), екабрь, стр. 167.

Изучувањата на словенофилите на народното поетско епско творештво, со карактеристичните мистични застранувања, дале решителен поттик за продорот на демократската прогресивна струја во руската фолклористика. Мистиката се заменува со реалност и здравото многустрано научно проучување на народното живо поетско творештво од прогресивните претставители на руската општествена мисла. Ниедна концепција во руската фолклористика не предизвикала така многу полемички статии како словенофилската. Својствена на една класа, таа владее со неа низ круговите на благородничката интелигенција во текот на приближно четири децении и конечно пропаѓа со губењето на општествената превласт на нејзините носители. На науката ѝ останаа многубројните записи на текстови од староруски билини, прибрани главно од ентузијастот-словенофил Петар Киреевски, од коишто, во печатот продрел само еден дел за време на неговиот живот. Несомнен придонес во науката е и нивниот удел во разбудувањето на жив интерес кон народните поетски творби, особено епски во руското културно општество, што ќе даде и поттик за пошироки собирачки и истражувачки зафати од редица слависти и фолклористи во втората половина на XIX век.

Цветанка ОРГАНДЖИЕВА

РУССКИЕ СЛАВЯНОФИЛЫ И ФОЛКЛОР

(Резюме)

После подавления декабристского восстания в третьем десятилетии минувшего столетия, в условиях жестокой абсолютистической царской реакции, революционные стремления в среде дворянской интеллигенции вытесняют идеалы консервативных кругов с их проповедью о личном совершенствовании, религиозном преобразовании жизни и мирном строительстве культуры.

В этот период замирения общественной жизни выработались и концепции славянофилов о фольклоре, источник которого они искали в древнем прошлом, в период мощного Киевского государства Владимира Святославича, при котором произошло крещение Руси. Для них песни, особенно эпические, представляют собою исторические предания об этом обществе, „идеальных“ отношений („вечевой уклад“). Исходя из формально-исторической точки зрения славянофилы пытались, посредством произвольных символических толкований, приписать древним эпическим песням особый идейно-содержательный смысл в духе своих философских и общественно-политических взгля-

дов, которые в 50-ые и 60-ые годы прошлого столетия были оформлены ими в особую систему. Славянофильские концепции в применении к фольклору были подвергнуты обоснованной критике уже современников, в частности представителей революционной демократической общественно-политической мысли.

Автор данной работы считает, что значение славянофилов для русской фольклористики состоит в том, что они своими характерными мистическими взглядами, вызвали в противовес им решительный прорыв новой демократической прогрессивной струи в русской фольклористике. Большое значение имеет также их фольклорная собирательская деятельность. Несомненной заслугой для науки является и их вклад в дело пробуждения живого интереса к народным поэтическим творениям, в особенности эпическим.